

LANGELAND EROBRET

Efter at Fyn og Langeland var erobret af svenskehæren omkring 1. februar 1658, var næste mål at nå over isen til Sjælland.

I forbindelse med en udstilling på Langelands Museum 2018-2019 udgav museet en bog med titlen 'Svenskerne på Langeland 1658-1659'. Den er skrevet af Gese Friis Hansen, og her læser man (s. 35): "Erik Dahlberg bliver sendt til Langeland for at undersøge isen i Langelandsbæltet. Det lykkes ham sammen med en gruppe ryttere at gå fra Spodsbjerg færgested til Lolland. Den 4. februar vender han tilbage med meldingerne til kongen i Odense. I Nyborg er det Wrangel, der sammen med oberstløjtnant Lübecker indsamler rekognosceringer om ruten mellem Nyborg og Korsør. Deres ryttere kommer ikke længere end til Sprogø. Isen til Korsør er for usikker ...".

Ved krigsrådet i Nyborg om aftenen fredag 5. februar 1658 besluttes det at krydse Langelandsbæltet.

"Natten fra den 5. til den 6. februar sætter et sted mellem 2000 og 3000 soldater over til Langeland. Inden afrejsen fra Svendborg får kongen en sidste efterretning om isen i Langelandsbæltet: 60 svenske ryttere har uden problemer krydset isen til Lolland i fuld galop. Nu er kongen sikker på, at vovestykket kan lykkes. [...] Omkring middagstid den 6. februar går den svenske rytterhær ud på Langelandsbæltet. Kongen kører i slæde sammen med Corfitz Ulfeldt og den franske ambassadør Terlon. De tolv kilometer tilbagelægges uden problemer, og omkring kl. 15 går den svenske hær i land ved Grimstedgaard på Lolland." (s. 39) (se kort).

* "Den svenske konge er så tilfreds med den tidligere danske rigs hofmesters tjenester, at han den 10. februar udsteder et pantebrev, i hvilket han overdrager det erobrede Langeland og Tranekær med alle rettigheder og indtægter til Ulfeldt. Det er en gave til hans største kreditor, der har lånt kongen 300.000 rigsdaler. Karl 10. Gustav takker Ulfeldt i samme brev for hans troskab og dygtighed. Efter freden i Roskilde ruller aftalen tilbage, og Ulfeldt får besiddelser i Skåne og Blekinge som kompensation for tabet af Langeland." (ibid., s. 43). Pantebrevet indledes således: Concession auf der Insull Langelandt vor Graff Uhlfeldt (Overdragelse af øen Langeland til grev Ulfeldt).

* Svenskehæren fortsætter over Lolland og Falster til Sjælland, og det ender fredag 26. februar 1658 med 'fredsslutningen', men søndag 8. august 1658 går svenskekongen igen i land med sin hær ved Korsør og genoptager krigen, hvorefter Danmark får hjælp fra sine allierede. Disse trænger snart op sydfra i Jylland, hvorefter svenskerne i bl.a. Frederiksdal og sidst må fortrække til Fyn. Langeland havde været svensk besat siden februar 1658. Fredag

Invasions-stranden 21. marts 1659 ved Stengade Skov nord for Spodsbjerg

20. august forlod et svensk regiment imidlertid øen (skulle bruges andetsteds), og derefter var der kun en fåtallig besættelsesstyrke tilbage.

Forsvarskamp

I slutningen af september 1658 blev øen befriet og rensat for svenske tropper. Alle var dog klar over, at den svenske hærledelse ville forsøge at generobre øen, og således gik det da også - dog med flere end ti forgæves svenske landgangsforøg indtil mandag 21. marts 1659, hvor en svensk styrke gik i land ved Stengade Skov på østkysten (se foto).

I vinteren 1658-1659 fik Langeland professionel hjælp fra fæstningsledelsen i Nakskov, som var på danske hænder (indtil fredag 15. juli 1659).

Den langlandske landbefolkning kæmpede hårdnakket for at hindre fjendens landgang - mange blev dræbt, bl.a. den stedlige krigskommissær Vincents [Vincens] Steensen, der var ejer af Steensgaard på det nordlige Langeland. Han dræbtes under kampene øst for Steensgaard mandag 7. februar 1659.

* Jørgen Skaarup (f. 1944) fra Langelands Museum skrev en kronik i Skalk (1994: nr.6, s. 18-29), hvor han gennemgik de forskellige invasionsforsøg og forsvarernes forberedelser: bygning af kystskanser, organisering af strandvagt, rostjeneste m.m. Onsdag 6. oktober 1658 forsøgte svenskerne landgang ved Rudkøbing, men den mislykkes. Næste forsøg søndag 17. oktober med samme resultat. I slutningen af november overtog Carl Gustaf Wrangel (1613-1676) imidlertid kommandoen over de svenske styrker på Fyn, og derefter blev landgangs-forsøgene oprappet med stadig flere skibe og mere mandskab. Mandag 7. februar og tirsdag 8. februar 1659 er der hårde kampe på land ved Andemose Knøs på Nordlangeland, men også her lykkes det at jage fjenden tilbage til skibene. Med store tab på begge sider. De følgende dage er

der kampe ved Strandby på øens vestside.

*

Da det ikke lykkes svensken at indtage København natten til fredag 11. februar 1659, blev presset for at erobre Langeland forøget. Tidligt på eftermiddagen søndag 20. marts begyndte et velorganiseret angreb på øens østside - og samtidig på vestsiden. Tolv svenske krigsskibe og 50 transportfartøjer blev sat ind. Hovedangrebet skete på Nordlangelands østkyst ved Uglebjerg fem kilometer nord for Steensgaard. Landsætningen mislykkes dog på grund af stærk strøm og hård modstand.

Invasion og besættelse

Jørgen Skaarup skriver i sin kronik fra 1994: "Wrangel var imidlertid fast besluttet på, at denne gang skulle Langeland tages. Midlet blev en krigslist. En del krigsskibe og mindre fartøjer fik ordre til at blive liggende ud for Uglebjerg og foretage skinangreb hele natten igennem for at fastholde forsvarerne. Selv sejlede han ved 1-tiden, efter at månen var gået ned, i største stilhed mod syd ombord på orlogsskibet 'Hjorten', ledsaget af transportfartøjerne og prammene [med rytteriet]." (s. 25).

Landgangen lykkes over stranden ved Stengade Skov lidt nord for Spodsbjerg (se foto). Da det lysnede mandag 21. marts om morgenen, forstod forsvarerne ved Uglebjerg, at noget ildevarslende var under opsejling, og snart "... kunne udsendte rytterpatruljer fortælle, at Wrangel havde gjort landgang og var på vej mod nord. Officererne besluttede derfor at opgive kampen og gav bønderne ordre til at sprede sig og søge hver til sit gennem skovene, så de ikke blev truffet med våben i hånd." (s. 26). Dermed var Langeland faldet, og en barsk trængselstid fulgte.

Sultedød

De otte måneder fra marts 1659 til svenskehærens nederlag ved Nyborg mandag 14. november 1659 blev hård for de danske på Langeland. Alle våbenføre danske mænd var mål for de svenske

tvangs-udskrivninger. Mange blev sendt over Østersøen til svenske hærafdelinger, hvorfra de fleste formentlig aldrig vendte tilbage. Mændene manglede derfor til at dyrke markerne, gårdene var udplyndrede eller nedbrudte. Sultedøden stod for døren - i bogstaveligste forstand. Vinteren 1659-1660 blev en desperationens tid.

*

I kronikken fra 1994 aftegner Jørgen Skaarup rædslerne: "Kun få havde noget at stå imod med i den lange, hårde vinter, og daglig døde 10-11 personer af sult. [...] Herregården Fårevejles jordebog understreger de rystende forhold. Over halvdelen af godsets 41 gårde var totalt ødelagte, resten helt forarmede uden såsæd og plovspand. Om 11 gårde i Simmerbølle og Skrøbelev lige uden for Rudkøbing gives følgende oplysninger: "1. manden dræbt af fjenden, kvinden og børnene tigger, 2. mand og folk fra gården, 3. manden, kvinden og børnene døde af hunger, 4. manden borttagen af svensken, kvinden og børnene døde af hunger, 5. manden død, 6. manden fra gården, 7. manden er af fjenden blevet skudt, 8. manden, kvinden og børnene døde af hunger, 9. manden bortrejst til Tyskland at tigge sit brød, 10. manden af fjenden blevet skudt, kvinden tigger, børnene af hunger døde, og 11. manden af fjenden borttagen, folkene fra gården" (s. 29).

*

Præsten i Tryggelev på Sydlangeland beretter: "I 1660 døde der nogle hundrede af mine sognefolk af hunger". Alt hvad der kunne fravristes lidt næring blev opsøgt: planterester af enhver art og urterødder, mens træernes bark blev knust og brugt til 'brødbagning'. Det var dog i mange tilfælde ikke tilstrækkeligt til at undfly sultedøden.

Jørgen Skaarup slutter sin kronik med disse ord: "... langelændernes skæbne under svenskekrigen og deres tapre forsvarskamp, der vel at mærke fandt sted uden løfter om privilegier og uden undsætning udefra, da det kneb hårdest, er aldrig blevet glemt på øen." (s. 29).

kjh